

Natuur als partner – Online lezing van Matthijs Schouten

Inleiding

Op 1 juli 2026 organiseerde het [Lerend Netwerk Vernieuwing Natuurbeleid](#) de online lezing 'Natuur als partner' van Matthijs Schouten in de serie 'Nieuwe natuurbeelden als sturende kracht in beleid'. Matthijs Schouten, bijzonder hoogleraar ecologie en filosofie van het natuurherstel aan Wageningen Universiteit, nam de meer dan 100 deelnemers mee in een diepgaande reflectie op de relatie tussen mens en natuur. Centraal stond de vraag hoe onze beelden van natuur ons handelen bepalen en hoe een fundamenteel ander perspectief kan bijdragen aan transformatief natuurbeleid. De lezing werd bijgewoond door beleidsmakers, onderzoekers en andere professionals. [Zie hier voor de presentatie.](#)

Het antropoceen en een tijdperk van onzekerheid

Matthijs opende zijn betoog met de constatering dat we leven in wat vaak het antropoceen wordt genoemd: een tijdperk waarin de mens een dominante kracht is geworden in het vormgeven van de aarde. Hoewel deze term nog niet officieel is vastgesteld door geologen, wordt hij breed gebruikt om de huidige situatie te duiden. Dit tijdperk wordt gekenmerkt door grote onzekerheden en een opeenstapeling van crises, waaronder klimaatverandering, biodiversiteitsverlies en stikstofproblematiek. Volgens Matthijs confronteren deze crises ons met een fundamenteel gebrek aan grip en voorspelbaarheid, wat leidt tot uiteenlopende maatschappelijke reacties.

Reacties op crisis en het belang van wereldbeelden

Een belangrijk deel van de lezing richtte zich op de manier waarop mensen omgaan met deze onzekerheden. Matthijs besprak verschillende reactiepatronen, zoals ontkenning, fatalisme en ecomodernisme. Daarbij benadrukte hij dat deze reacties niet alleen voortkomen uit rationele overwegingen, maar vooral uit diepere overtuigingen over de plaats van de mens in de wereld. Volgens Matthijs ligt de kern van de huidige ecologische crisis niet alleen in fysieke problemen, maar in een 'crisis van geest en ziel': een fundamenteel probleem in hoe wij onszelf begrijpen en positioneren ten opzichte van de natuur.

Grondhoudingen ten opzichte van natuur

Om deze diepere laag te verkennen introduceerde Matthijs het concept van grondhoudingen. Dit zijn impliciete wereldbeelden die bepalen hoe mensen de relatie tussen mens en natuur zien. Hij onderscheidde verschillende dominante grondhoudingen,

variërend van de mens als heerser over de natuur tot meer relationele benaderingen zoals rentmeesterschap, partnerschap en participatie. Deze beelden hebben diepe historische en culturele wortels en beïnvloeden nog steeds het huidige beleid en handelen. Opvallend is dat de westerse cultuur lange tijd sterk antropocentrisch is geweest, waarbij de natuur werd gezien als een middel ten dienste van de mens.

Een verschuivend perspectief

Matthijs wees erop dat er in de afgelopen vijftig jaar een duidelijke verschuiving heeft plaatsgevonden in het wereldbeeld van veel mensen. Steeds meer mensen zien zichzelf als onderdeel van de natuur in plaats van er boven te staan. Ondanks deze verschuiving in denken, blijft het gedrag vaak achter. Dit leidt tot wat hij beschrijft als een 'cognitieve dissonantie': we weten wat er nodig is voor verduurzaming, maar handelen er niet naar. Deze spanning vormt volgens hem een van de grootste uitdagingen in het huidige duurzaamheidsdebat.

Van weten naar ervaren

Een centrale boodschap van de lezing is dat kennis alleen onvoldoende is om verandering te realiseren. Matthijs benadrukte het belang van het opnieuw ontwikkelen van een ervaringsgerichte relatie met de natuur. Hij baseerde zich hierbij op het werk van filosoof Ulrich Libbrecht, die onderscheid maakt tussen een analytische, rationele benadering van de werkelijkheid en een meer ervaringsgerichte, betekenisvolle benadering. Volgens Matthijs is het essentieel dat deze twee benaderingen weer in balans komen. Alleen door kennis te verbinden met persoonlijke ervaring en betrokkenheid kan de kloof tussen denken en handelen worden overbrugd.

De relatie tot natuur herontdekken

Matthijs pleitte voor het opnieuw cultiveren van een directe, aandachtige relatie met de natuur. Hij stelde voor om bewust tijd te nemen om te kijken naar de niet-menselijke wereld zonder deze direct te benoemen of te analyseren. Dergelijke praktijken kunnen helpen om een gevoel van verwondering en verbondenheid te hervinden. Volgens hem ligt hierin de sleutel tot een diepere motivatie voor duurzaam handelen. Deze benadering vraagt om een verschuiving van een instrumentele naar een relationele houding ten opzichte van de natuur.

Natuur als partner in beleid en praktijk

Het concept 'natuur als partner' vormt de kern van Matthijs zijn betoog. In plaats van natuur te zien als hulpbron of als iets dat beschermd moet worden, pleit hij voor een gelijkwaardige benadering waarin de belangen van mens en natuur samen worden afgewogen. Dit vraagt om een fundamentele herziening van beleid en ontwerppraktijken. Matthijs verwees naar voorbeelden waarin al gewerkt wordt met dit principe, zoals

ecologisch ontworpen stedelijke omgevingen en landschapsprojecten waarin menselijke activiteiten worden afgestemd op ecologische processen.

Institutionele verandering en handelingsperspectief

In het gesprek na de lezing ging Matthijs in op de vraag hoe deze inzichten kunnen worden vertaald naar beleid en instituties. Hij benadrukte dat duurzame verandering begint bij individuen, maar dat collectieve processen nodig zijn om instituties te transformeren. Trainingen en gezamenlijke reflectie kunnen helpen om nieuwe manieren van kijken en handelen te ontwikkelen. Daarnaast pleitte hij voor een beleidsmatige focus op het creëren van ruimte voor niet-menselijke systemen, zodat ecosystemen zich kunnen herstellen en ontwikkelen.

Reflectie en betekenis voor natuurbeleid

De lezing van Matthijs bood waardevolle inzichten voor het natuurbeleid. Het maakte duidelijk dat technologische oplossingen en beleidsmaatregelen alleen niet voldoende zijn. Er is behoefte aan een diepere culturele en mentale transformatie, waarin de relatie tussen mens en natuur centraal staat. Dit vraagt om een integrale benadering waarin kennis, ervaring en ethiek samenkomen. Het concept van natuur als partner biedt daarbij een inspirerend en richtinggevend kader.

Slotbeschouwing

De afsluitende boodschap van Matthijs was zowel eenvoudig als krachtig: niemand kan 'niet bijdragen'. Iedereen maakt deel uit van een netwerk van relaties en heeft daarmee invloed. Deze gedachte onderstreept het belang van individuele en collectieve verantwoordelijkheid. Het biedt tegelijkertijd hoop, omdat verandering mogelijk is op alle niveaus van de samenleving. Zijn verhaal vormt daarmee een belangrijke bijdrage aan het denken over de toekomst van het natuurbeleid en de rol van de mens daarin.

Tekenaar: Bea van Golen.